

Utószó

Immár 15 éve, hogy útjára indult a *Szerepváltozások* kötetsorozat.

Mint találó címe is mutatja: a férfiak és nők életében megjelenő, – kényszerűen vagy szándékoltan, önként vállalt – betöltött szerepek, az idők során formálódnak, változnak.

Ezek a változások lehetnek tudatos – társadalompolitikai ívű változásokat felvállaló, alakító – beavatkozások eredményei, s lehetnek a független társadalmi jelenségek okozta, elszenvedett következmények is. Véleményünk szerint az előző kötet óta eltelt időszakban inkább ez utóbbiak voltak túlnyomó többségben...

Az elmúlt évek – máig ható és még köztünk maradó – drámai jelensége a világgazdasági válság, amelynek következményei a társadalmi jelenségek szintjén is azonnal megjelentek. A jelen kötet egyes tanulmányai a válság hatásait vizsgálják a munkaerőpiacon és a nemek közötti egyenlőtlenség kérdésében, s láthatóvá teszik, hogy a férfiakat és a nőket a helyzet szinte azonosan érintette. Megkockáztatom – támaszkodva e tanulmányok szerzőinek megállapításaira – a nőket talán még kevésbé keményen érintette egyes szektorok negatív változása (elsősorban foglalkoztatási és bérkérdésekben).

A 2011-es kötet sokat foglalkozik a rejtett attitűdökkel, a látens jelenségekkel, s bizony a tendenciák nem biztatóak. Ahogyan az egyik szerző fogalmaz, a „fejekben végbemenő változás” (szemléletformálódás) lassabban folyik, mint remélni lehetne.

A férfiak és nők esélyegyenlőségének ügyében –, mellyel hazánk a soros európai uniós elnökség időszakában még élesebben szembesül – minden európai (szakmai és politikai) tényező a foglalkoztatás kérdéseinek prioritását hangsúlyozza. Nem tudjuk, és nem is kívánjuk megkerülni ezt a kérdést, s ahogy a kötet több tanulmánya rögzíti is: Magyarország éppen az EU-s átlagot tudhatja magáénak például a nemek közötti bérkülönbségek terén. A munkaerő-piaci esélyek növelésének azonban csak az egyik oldalát fedik le a munkapiac keresleti és kínálati kérdései, a foglalkozási csoportok vagy a bérezés helyzete. Legalább ilyen fontos a jövő szempontjából a *választhatóság*, az esélyteremtő lehetőségek ügye is. Mint ahogy azt az Európai Bizottság is megfogalmazta – és a magyar elnökség is megerősítette – a kulcs a *lehetőségek–hozzáférés–szolidaritás* tengelyén fogalmazható meg.

Igen sok területe van azonban még a társadalmi életnek, ahol a nők és férfiak esélyegyenlőtlensége tartósan nagy: a tudomány, a politika világai kiemelten ilyenek.

A 2010 tavaszán felhatalmazást kapott kormányzati többség ezért – a társadalompolitikai elkötelezettségeket és a népesedési kihívásokat is figyelembe véve – első lépései között próbálta értékelvű politikájában középpontba állítani, hogy a nők legalább annyi esélyt kapjanak a választásra, mint a férfiak. A fő kérdés ugyanis a választhatóság, a választási lehetőség az életstratégiák között, az esélyek egyenlő megteremtése mellett.

Nem szembeállítani, hanem kiegészíteni kell a kérdést, amely lecsupaszítva legtöbbször úgy jelenik meg, hogy „karrier vagy család?”. Az új Kormány hangsúlyossá tette: a GyES rendszerének évtizedes távlatait összetörő politikát kiegyenesíti (így lett például újra hároméves ez az ellátás); szélesíti a munkaerő-piaci lehetőségeket (jelentősen mérsékli a részmunkaidős foglalkoztatás költségeit); az *Új Széchenyi Terv* kereteit felhasználva bővíti a kisgyermekesek részére rendelkezésre álló szolgáltatási rendszert (másfélezer új bölcsődei férőhellyel, több száz családi napközivel stb.). A kormányzat újra tudatos családpolitikát folytat: az európai viszonylatban is egyedülálló, családi típusú adózás 2011. évi elindításával, az iskoláztatási támogatás bevezetésével, a gyermekvédelmi rendszer jelentős reformjával (közte az örökbefogadói GyES-sel, a nevelőszülői hálózatok fejlesztésével vagy az örökbefogadás könnyítésével), vagy akár a negyven év munkát maguk mögött tudó nők nyugdíjba vonulásának lehetővé tételével. A sort hosszan lehetne folytatni. Egy azonban bizonyos: mindezek a változások nők széles csoportjainak kívánja megteremteni azt a lehetőséget, hogy az élethelyzetükhöz legjobban illeszkedő döntéseiket meghozhassák.

Az új társadalompolitikai lépések folytán elérni kívánt, remélt változások, hogy a kisgyermekes nők minél nagyobb számban vállalhassanak munkát, ha akarnak, viszont ha kívánják, akár három évig gyermekük mellett maradhassanak; a gyermekvállalás az alsó közép-középosztályban se jelentse a munkavállalók részére az elszegényedés vállalását; vagy az „ifjú nagymamák” is dönthessenek úgy, hogy kellő erő és egészség birtokában a család támogatását választják (segítve ezzel is gyermekeik családalapítását, gyermekvállalását). Sokféle és mélyreható változás indult el.

Nem az tehát a kérdés, hogy egy anya kettő vagy három évig maradjon a gyermeke mellett, hanem hogy meddig maradhat. Nem az a fontos, hogy 4, 6, vagy éppen 8 órában vállal munkát, hanem, hogy vállalhat-e, ha szeretné. Lehetőség, választhatóság, elérhetőség – az adott keretek között, a lehető legszélesebben kialakítva a megoldásokat. Ez áll törekvésünk középpontjában.

A következő évek fogják majd eldönteni, hogy ezekből a vállalásokból, elképzelésekből mennyi kerül, csorog át a mindennapokba: nőhet-e végre a részmunkaidős foglalkoztatás, mérséklődhet-e végre a keserves népesség-

Utószó

fogyás, lassan újraindulhat-e hazánk lélekszámának növekedése. Közelebb kerül-e a nők vágyott jövőképe és a ténylegesen elérhető valóság?

Erre a következő kötet(ek) adhat(nak) majd választ.

Budapest, 2011. január

Nyitrai Imre
szociológus, szociálpolitikus

